

Kolozsi László

Kettő maradt

MISKOLCI OPERAFESZTIVÁL

A hol felüti fejét a nosztalgia, ott azzal, ami éppen van: baj van. A Miskolci Operafesztivál megmaradt néhány előadásának szünetében és a közeli sörözőkben sokan emlegették a régi szép időket. Nemcsak a helyi fesztivál arany napjait, elmúlt tíz évét, de a pesti opera csillagóráit is. Hol Ljubimov nevét hallhattam ki egy kesernyés eszmecsereből, hol az előző operai éra művészeti direktorát emlegették a korsót emelők elismerően bólogatva.

Nehéz napok jártak az operabarátokra: a beígért hét Verdi-előadásból a csonkolt programban csak kettő maradt. Hét előadás sem kecsegtethetett azzal, hogy az operabefogadást, egyáltalán az operáról alkotott képet ma is alapjaiban meghatározó szerző művészetéről átfogó képet kapjunk. A szervezők Verdi szinte minden korszakából idecitaltak volna egy jeles darabot.

Rigoletto
(Visnyevszkaja
Énekesképző
Center)

Nabucco
(Helikon Opera)

Közel olyan bő és tartalmas Verdi-válogatással kényeztették volna a népes – és egyre több külhonit is magába foglaló – publikumot, mint az első, immár tíz évvel ezelőtti fesztiválon, ahol is a zászlókon Bartók és a pluszjel mellett ott lobogott Verdi neve is.

A fesztiválok azzal szolgálnak rá a – fizetőképes – operarajongók figyelmére, hogy nemcsak jó előadásokat állítanak ki, de hozzá is adnak, alakítják, megdolgozzák az egyes szerzőkről alkotott képet. Nyugat-Európában egy fesztivál nem áthat olykor a nimbusz ellen is dolgozni; a kialakított képet rombolva alakítani: dekonstruálni és újjáépíteni. Éppen azért, mert Verdi még mindig a magyar operabarát első számú *lieblingje*, kellene, lehetne a Verdi-képbe belemarni, erős vonásokkal átfazonírozni.

Vajda János felvételei

Kellene és lehetne Verdiből bohócot, trónfosztott királyt csinálni.

Ám egy fesztiválnak több feladata is lenne annál, hogy jó produkciókat egy – jelen esetben: opera-előadásra nem is igazán alkalmas – helyszínre csalogasson. A fesztiválok illik maguk köré fesztiválléggé kavarni. Eleddig a miskolci eseménysorozat idején felbolydult a város. Megváltozott a főutca (Széchenyi) képe (közben látványosan és lassan épülgetett az új villamospálya), és nem csak azért, mert egymás mellé törleszkedtek a táncolókat látni kívánók, és kézműipari termékeket árultak sátrakban. A város a fesztivál idején elevebb lett, kilépett ama otthagytott iparváros sztereotípiájából, melynek fejlesztése senkinek sem érdeke.

A látott két orosz előadás egyike sem volt remekbe szabott: a Galina Visnyevszkaja Énekesképző Centerből importált produkcióra rányomta bélyegét, hogy vizsgára készült, a számos nagyszerű rendezése után várva várt Dmitrij Bertman *Nabuccója* pedig nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az orosz szoprán sztárról elnevezett énekesképzőbe végzett vagy utolsó éves énekesek jelentkezhetnek, a tagok jelentős része igen fiatal, pályakezdő. A Center játéktere szűkös, ebből is következik, hogy a *Rigoletto* minimalista verzióját hozták.

A játéktér közepén egy díszkalitka, négy fal, tetején csúcsívek zárulnak össze. A nyitó képben tarkabarka szörnyeteggé kapaszkodik össze a hat kórustag: az udvaroncok. A zene ütemére válnak ki lábak, kezek, mozdul a furcsa teremtmény. Olyan, mintha e lény lenne a lakója a csiricsáré kutricának, és a zene rázná fel évtizedes álmából. A pantomimesen mozgó játékok közül kiválnak a főszereplők, majd közre fogják a kétségbeesett Monterone grófot.

A rendező Ivan Popovszkij a továbbiakban sem tud szabadulni a pantomimes mozgásoktól. Az előjátéknál több realizmust követelő jelenetekben is pantomimgyakorlatokkal nehezíti az énekesek dolgát. Pedig bízhatna bennük: mind a *Rigolettót* megformáló Jurij Baranov, mind a *Gildát* alakító Irina Dubrovskaja színészként is megállná a helyét. Baranov vörösben pompázó – természetesen műpúppal megvert –, megkeseredett buffonét ad; nem akarja oly nagyon a bosszút. Mintha belegabalyodna a sors fonalába. Dubrovskaja *Gildája* nem szende, hanem koraérett, a szerelem utolsó esélyét kihasználó nagylány. *Rigoletto* a *Gildát* szöktezők létrájára hág föl, hogy bosszút esküdjön, a létrával fenyegeti a lányát elrabló udvaroncokat, akik végül szinte felfeszítik a fokokra. Sparafucile fogadjában *Gilda* egy oszlop mögé húzódik. Olyan félszegen, hogy nem is maradna rejtve. Neki készült a kalitka. S mintha éppen a biztonságot adó, egyben őt a világtól elzáró építményből lenne kizárva. Oda vágyakozna vissza. De abban már a herceg pöffeszkedik, és éneklő dalát az asszonyok állhatatlanságáról.

Dubrovskaja eszményi lírai koloratúrszoprán: magas koloratúrái szépek, játéka kifejező. Az előadás énekesei derekasan helyálltak, nem úgy a zenekar, amelyet már az előjátékban megzavart a furcsa akusztika. Így csak késve döbbenhettünk rá, hogy megannyi zenei csínny követ el a Jaroszlav Tkalenko vezette együt-

tes. A fúvósok olykor erős, kíméletlen basszusmeneteket fújtak be, az ütősök előretolakodtak.

A Helikon Opera jeles rendezőjének, Bertmannak előadásai eddig a fesztiválok kitüntetett pontjai voltak. A *Kisvárosi Lady Macbeth* címszereplője idén Abigélt énekelte, de hogy ő az, arra csak napokkal később döbentem rá. Ez is jelzi a *Nabucco* és a Sosztakovics-mű színrevitele közti jelentős különbséget. Bertman stilizál, nem várható tőle pszichologizáló előadás, mindent belezsúfol a produkcióba, ami egy műről eszébe jut. A *Nabuccóban* egy, az iraki olajmezőket, a haláltáborok őrtornyainak fényét, a tengerparti őrtüzeket magában foglaló képet feszített fel a díszlet vastraverzeire (igaz, ezúttal nem vesztett el minden mértéket, mint tavaly a *Wallenberg*-produkció rendezésekor). Az őrtornyok fényének villanása nem olyan hivalkodó, ha a zsidók verődnek kórusba, hogy népük sorsáról énekeljenek.

A XIX. század első felében alkotó komponisták nagyszabású és statikus képeit idéző operához illettek a lebernyegeket, melyek majd mindegyikére az Istár-kapu egy részletét batikolták, és illettek a berlini Pergamon Múzeum szinte teljes alsó szintjét elősorakoztató – a traverzek előtt lebegő – vásznak is. A vasrudakból eskábált díszlet tetejére csak a végén hág fel a trónját visszaszászó, a zsidók Istenének kegyeibe férkőzni akaró uralkodó. A díszlet így nyeri el értelmét: addig csak állványzat, amin jönnek-mennek a szereplők, ki a magasban, ki lejjebb, társadalmi státusától függetlenül. *Nabucco* mindannyiuk fölébe emelkedik.

A második felvonás mintha tenger mellett játszódna: Abigél csupaszon emelkedik ki a habokból. Szvetlana Szozdatyeva hangja sajnos a magas lágében elég éles, kifejezetten kellemetlen, ugyanakkor alakítása mégis ép, a – szinte indokolatlan – drámai váltásokat, sorsfordulatokat hitelessé teszi. Egyetlen igazán jelentős énekest ismerhettek meg a *Nabuccóra* jegyet váltók: a nagy orosz basszistahagyomány letéteményesét, a Zakariást – az egyik legnehezebb Verdi basszus szerepet – éneklő Mihail Guzsovot. Igaz, ő bizarr gombasapkájában, drapp kosztümjében sci-fi-hősnek hatott, nem vallási vezetőnek. A Helikon Opera zenekara mindenesetre jobban szólt, mint a *Rigolettót* kísérve.

Idén tehát Miskolcot nem váltotta meg a fesztivál – a város ugyanúgy a közelmúlt prédájának tűnt, mint a fesztivál előtti napokon. A rendszeres látogatók nosztalgizáltak – és nem Verdiről cseréltek eszmét.

Verdi még mindig az az etalon szerző, akihez viszonyítva határozatit meg a többi komponista. Verdi az, akivel – akár csak a Metben – nem ildomos kísérletezni. A *Nabucco* legyen csak aranyló mellvértes bibliai opus, a *Falstaff* mulattató darab, a *trubadúr* vad dráma. Nem nehéz megjósolni: éppen a Verdi-kép alapvető változásai jeleznek mindennél pontosabban, hogy felkelt a korszerű rendezések napja, az európai színvonalú előadásoké. Ám az Operaház *Macbethjének* sötét óráiban sajnos már a kudarc sem látszott.

Abban, hogy kettőre redukálódott Miskolcon a Verdi-előadások száma, nem nehéz a fátumot látni: a magyar opera ügye nem tud előremozdulni. És ennek is következménye, hogy idén az operafesztivál hírére már meg sem rezgett a miskolci utca.